

Ս . ԵՐՈՒՍԱՂԵՍԻ ՀԱՅՈՑ ՎԱՆՔԸ ԻՆՉՈ՞Ւ ՊԱՐՑՔ ՈՒՆԻ .

Մինչև ցարդ մեր խօսածներէն ուշիմ ընթերցողը կարող է հասկանալ Ս . Արուսաղէմի պարտուց անխուսափելի պատճառները, բայց մեք կաշխատիմք աւելի պարզել, որպէս զի նենգամիտներու զրպարտութեամբ գայթակղած մտքերը բժշկուին, և որպէս զի Ազգը հասկանայ, որ պաշտօնն ու պարտաւորութիւնները անթերի կատարել, օրական և պատահական ծախսիրու հասնիլ, թէև աղքատութեամբ, բայց վերջապէս ապրիլ, զրկուիլ

սովորական հասոյթներէ . բացառիկ օգնութիւն մի ալ չը գտնեւ և միևնոյն ժամանակ պարտք չանել, — անկարելի էր :

Յայտնեցինք արդէն, որ Ս . Նրուսաղէմի աղ-գային հաստատութեանց պահպանող ոյժը և եկամուտը ժողովուրդն ու նորա լումայն է : Արդ ժողովուրդն որչափ պակսեցնէ իւր այցելութիւնն ու տուրքը, նուէրքն ու ընծայաբերութիւնքը, այնքան ալ կը պակսի Ս . Նրուսաղէմի ոյժն ու արդիւնքը, ինչպէս որ եղաւ այս վերջին տարիներս : Իսկ դարերով հաստատութիւն գտած մի այնպիսի ազգային մեծ տուն, մի այնպիսի հռչակաւոր տեղ ու կառավարութիւն, որ անակնկալ պատահական ծախսերու ալ ենթակայ է՝ օտար ազգաց հետ ունեցած յարաբերութեանց պատճառաւ, մի այնպիսի պաշտօնական մարմին չէր կարող անհրաժեշտ ծախուց առջև կասիլ : Ներքնապէս ինքզինք որչափ ալ ճնշէր, զրկէր ու սեղմէր, ինչպէս որ արաւ, սակայն դուրսէն չէր կարող իւր դիրքը նուազեցնել, օտարին առջև չէր կարող ստորանալ և Ալֆայնո-Ռեան պատիւը զոհել : Վիչ թէ շատ բարձր դիրք և պաշտօնական վիճակ ունեցող մի անձն կարող է զայս իւր անձին վերայ չափել, և հասկանալ, չմոռնալով, որ իւր պատիւը մասնաւոր է, իսկ Ս . Նրուսաղէմինը — ընդհանուր :

Ուրեմն ի՞նչ կարող էր անել Միաբանութիւնը ,
երբ ,

ա) Օրէ օր ամեն բան կը թանկանար .

բ) Ազգի հին ու նոր պահանջներով զՄիաբանութիւնը կը թախանձէր .

գ) Ըստ պահանջից ժամանակին նորանոր ծախսերու դռներ բանալու կը ստիպէր .

դ) Հեռի քաղաքներու մէջ . Ս. Աթոռոյ կալուածները կը բռնաբարուէին .

ե) Մի կողմէն օտար հարստահարութիւնք կը նեղէին , բայց և միւս կողմէն պէտք եղած բարոյական և նիւթական օգնութիւններ չէին հասներ .

զ) Հնաւանդ սովորական նուիրակութիւնը շատոնց դադրած էր և տեղը նոր բան մի չէր դրուած .

է) Պանձանակաց դրամները շատ տեղերէ կանոնաւոր չէին հասներ , շատ տեղերէ ալ բնաւ չէին գար .

ը) Հնդախտները — թէ ի գաւառս և թէ յԱրուսաղէմ — միմեանց կը յաջորդէին , նոյնպէս մարախը , սովը և գաւառաց հարստահարութիւնքը իրարու հետեւ կը հասնէին և շունչ առնել չէին տար .

ր) Պատերազմները , միմեանց կը յաջորդէին , Պուլղարաց ապստամբութենէն մինչև ռուս — թուրքական պատերազմին վերջը գրեթէ բնաւ հասոյթ չէր գար վանքը .

Ժ) Վերայ կը հասնէր թղթադրամոց, ընթացիկ փողերու և արժէթղթերու անկումն ու կտրօններուն անվճար մնալը մինչև ցայսօր: Այս վերջին հալուածը ոչ միայն վանքին և ուրիշ բարեգործական հաստատութեանց և ուսումնարաններու գոյութեան մահառիթ եղաւ, այլև բոլոր տաճկահայոց վերջին ծայր աղքատութեան պատճառ դարձաւ:

Վերջապէս թողունք ուրիշ մանր ու խոշոր պատճառները, ահա այս ամեն բնական և պատահական, անակնկալ և անդիմադրելի պատճառներով երկար ժամանակ ժողովուրդ չէր գար ըստ բաւականին, տուրքերն ու նուէրները կը նուազէր, Նկեղեցեաց մէջ տեղտեղ Ս. Նրուսադէմի համար պնակաց և գանձանակաց շրջաբերութիւնը անհեռատես մարդկան ձեռքով կը խափանուէր, և կալուածներն ալ իրենց սովորական օգուտը չէին բերեր, և Ս. Նրուսադէմ ամեն կողմէն կը զրկուէր իւր հասոյթներէն: Քանի որ Ս. Նրուսադէմ այս դրութեան մէջ կը մնար, կարելի էր պարտք չանել. հաճի էր յուսաբեկիլ. ի՞նչ անել պէտք էր ..

Երողութիւնք ժամանակակից ու շատ պարզ են, ամենուն ծանօթ են. թող ամեն մարդ այս պատճառներուն վերայ խորին ուշադրութիւն դարձնէ, եթէ կարող է խղճի մտօք արդարութեամբ ասել թէ, — Միաբան-Նի-նը իսրող էր այդ ամեն զրկանք-

ներքը նրել, անխափան պաշտօնը կապարել և պարտա-
 շանել և չը յո-սահապել:— Սակայն այդպէս վճռել
 համարձակող կորովամիտ և հանճարեղ անձն թող
 բարեհաճի նաև դորա եղանակն ու միջոցն ալ ցոյց
 տալ. բայց նախապէս գիտնալ պէտք է, որ կարե-
 լի հնարք և միջոց մնացած չէ, զոր Միաբանու-
 թիւնը փորձած չը լինի. բայց անյաջող պարագայից
 պատճառաւ իւր բոլոր հնարքներն ի դերև ելած
 են, որով ուրիշ բան չէր մնար անել, բայց միայն
 ապագայ յաջողութեան յուսով՝ կամայ ակամայ,
 ի հարկէ ստիպեալ— պարտք անել: Այս էր վեր-
 ջին և հնարաւոր միջոցը, և այսպէս ալ արաւ, սպա-
 սելով մինչև որ Աստուծոյ այցելութիւնն հասնի,
 ժողովուրդն իւր տառապանքներէն ազատի, այն
 ատեն մարդ զգալով իւր պարտականութիւնը կը
 հատուցանէ իւր կարողութեան չափով իւր բաժի-
 նը և առանց դժուարութեան պարտքն ալ կը վճա-
 րուի, եկամուտն ալ կարգի կը դրուի: Այսպէս
 միշտ Ազգին արդարասիրութեան և ջերմեռան-
 դութեան վրայ վստահելով դիմեց այս վերջին
 փորձին:

Իայց գծբաղդաբար ձախորդութիւնք ու պա-
 տահարք յուսացուածին չափ շուտով չը վիրջացան,
 այլ երթալով շատցան ու ծանրցան. ընդ նմին ծանրը-
 ցաւ և Ս. Լերուսաղէմի պարտքը, և քանի որ փութով

օգնութեան չը հասնինք՝ կասկած չը կայ որ օր յաւուր աւելի կը ծանրանայ :

Շատերը կասկած և կարծիք կը յայտնեն, որ անհոգութիւն, սխալմունք և անզգուշութիւն պատահած լինելու է այս գործին մէջ, որ պարտքն այսքան ստուարացեր է. սակայն եթէ նկատողութեան առնուն վերոյգրեալ պատճառները. եթէ Ս. Աթուոյ գործոց մեծութիւնն ու բազմակողմանիութիւնը խորհին. եթէ հաշուեն որ 1861 թուականէն սկսած է պարտքը, և եթէ Միաբանութեան գործունէութիւնն ու արդիւնքը անկողմնակալ արդարութեամբ դատեն, այն ատեն կը հաւատամք, որ ամեն կասկած ու տարակոյս կը փարատին, և Միաբանութիւնը կարեկցութեան, զովութեան և վարձատրութեան արժանի կը դատուի : Մանաւանդ եթէ նկատողութեան առնուի Միաբանութեան անձնագոհութիւնը, անշահասիրութիւնն ու ուշիմութիւնը, որով հնարեցաւ վարկը բարձրացնել և ծանր տոկոսները պակսեցնել տալով պարտուց մեծաքայլ յառաջանալուն առջև թումք դնել. այն ատեն զարմանօք, ակնածութեամբ և շիորհակալու զգացմամբ պիտինային նոցա վերայ. բայց նոքա զայս պահանջող չեն :

Այս պարտքը որչափ ալ մեծ ելևի, սակայն կը գտնուին Ազգին մէջ պատուական հարուստան-

ձինք, որ մէկ մէկ մաս նուիրելով՝ զոր օրինակ 50,000 - ական լուբլի, վեց կամ եօթն անձնաւորութիւն կարող են առանց իրենց գործող փաստ բերելու վճարել, և փոխարէն մեծամեծ արդիւնաւոր և մշտաւտեւ յիշատակներ տեսնել կանգնած իրենց երախտաւոր անուան. և ազգօգուտ ձեռնարկութիւններու պատճառ դառնալ, ասանկ դիւցազնական առաքինութիւն մը մինչև անդամ միայն մի անձնաւորութիւն ալ կարող է անել, որպիսիք, փառք Աստուծոյ, պակաս չեն մեր Ազգին մէջ, բայց պէտք է շարժուած լինին առաքինութեամբ և մեծագործութեամբ, կը յուսամք և կաղօթեմք, որ Տէրը ինքնին առաջնորդէ և յարուցանէ մեզ ասանկ անմահ յիշատակաց արժանի բարերարներ:

Իսկ այս ասանկ անորոշ ակնկալութեամբ սպասել չէր կարելի, ուստի Միաբանութիւնը և Ազգային վարչութիւնը չք համարձակելով մասնաւորաց վերայ ծանրանալ, յարմար սեպեցին Ազգին ընդհանրութեանը դիմել, որ եթէ առանց բացառութեան Ազգին ամեն անհատը իւր կարողութեան համեմատ մասնակցի, դարձեալ խիստ դիւրութեամբ և շուտով կարելի է վճարել: Սակայն հասարակութիւնը տակաւին չէ հասկացած գործին ստիպողական կարեւորութիւնը, թէ ասդին անդին քաջբշեւով ժամանակը կերկարի, թէ առհասարակ ամենքը չեն

մանակցիր, և թէ իբրև մի հասարակ հանգանակութիւն նկատելով՝ թեթև կերպով կը մասնակցին. բայց նկատելու է, որ միւս կողմէն տարին կը գլորի և տոկոսը կը բարդուի:

Իսկ եթէ ապագային նորէն սլարտք կը կասկածիք, ինչպէս որ հնարաւոր է, (զի ո՛վ գիտէ թէ ապագայն ինչե՞ր կը ծնածի և ինչո՞վ կարելի է զայն երաշխաւորել), մեք այդ կասկածը փարատելու համար կը կրկնեմք. — Եթէ ամեն Հայ, այր, կին, տղա և աղջիկ, անձ-գլուխ՝ անխափան՝ ամեն տարի ըստ կարողութեան 10—20—40—50 կոպէկ վճարեն և ամբողջ անկորուստ անդ հասցնեն, ապահով թող լինին, որ ոչ միայն սլարտք չը լինիր, այլ նաև Միաբանութիւնը շատ ազգօգուտ ձեռնարկութիւններ ալ կանէ. Այս խնդիրը մեք յաճախ կը կրկնեմք, զի ուսումնասիրելու արժանի է և Ազգին ուշադրութիւնը հրաւիրել կուզեմք դիտնալով՝ որ ամեն հաստատ եկամուտներէ աւելի ապահով է ժողովրդեան սէլն ու համակրութիւնը. ամեն հաստատուն կարծուած բան կրնայ փճանալ՝ բայց Ազգը միշտ կայ:

1883

ՄԱՄԱՐԷ ՎՐԴ. ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ